

İSTEDAD VƏ ZƏHMƏTİN UCALIĞINDA

Özümə həmyaşıd saydığım hörmətli sənətkarımız Ağakəşi Kazımova yaxından tanıdığım, əlini sıxıb təbrik etdiyim vaxtdan düz 46 il keçir. Bugünkü kimi xatırlayıram. Bu xoş görüş 1969-cu ilin yayında, Azərbaycan Televiziyasında olub.

O zaman Ağakəşi Kazımova Leninqradda (indiki Sankt-Peterburq) Teatr, Musiqi və Kinematografiya İnstitutunda ustadlardan aldığı dərsləri uğurla başa çatdırıb, Kazanda ölməz dramaturqumuz Cəfər Cabbarlının "Aydın" pyesinə bütün Sovetlər ölkəsində diplom tamaşası kimi səs salan quruluş verdikdən sonra gələcəyinə böyük ümidlər bəslənən yüksək ixtisaslı teatr rejissoru kimi Bakıya qayıtmışdı.

Həmin o yay axşamı televiziyanın canlı efirində Ağakəşi Kazımova bu sənət uğurundan geniş söz açıldı. Verilişdə ayrı-ayrı səhnələrdən çəkilmiş fotosəkillər, Kazan qəzetlərində dərc olunmuş resenziyalardan illüstrasiyalar göstərildi, sitatlar səsləndirildi və ayrı-ayrı görkəmli tatar səhnə xadimlərinin gənc Azərbaycan rejissoru haqqında dedikləri xüsusi olaraq vurğulandı.

Rejissor kimi ekranda ilk dəfə tamaşaçıları qarşısına çıxan Ağakəşi Kazımova "Aydın" tamaşasından ilhamla söhbət açdı, sonra gələcək planlarından, fikir və duyğularından danışdı.

Ağakəşi Kazımova uzaqdan-uzağa olsa da, tələbəlik vaxtından, yəni altmışın illərin ortalarından tanıyırdım. O zaman Ağakəşi Kazımova Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında aktyor işləyirdi.

İlk dəfə onu ölməz Nazim Hikmətin "Türkiyədə" pyesində səhnə ustası, həmişə səsi-sorağı ilə teatra üz tutduğumuz böyük Mirzəəğa Əliyevlə yanaşı görmüşəm. Ağakəşi Kazımova polis rolunu oynayırdı. O, Mirzəəğa Əliyevin məhərətlə canlandırdığı obrazı həbs edirdi...

Ağakəşi Kazımova Azərbaycan Dram Teatrının səhnəsində daha çox sevilən, yadda qalan rolları göz önünə gəlir. C.Məmmədquluzadənin "Ölümlər"ində Heydər bəy, C.Cabbarlının "Almaz"ında Barat, S.Vurğunun "Vaqif"ində Zülfüqar, Ə.Məmmədخانlının "Şirvan gözəli"ndə Fərəc, M.Hüseynin "Cavanşir"ində Fərid, S.Rüstəmin "Qaçaq Nəbi"sində Vəli bu sıradadır.

Ürək genişliyi ilə demək olar ki, Kazan Dövlət Akademik Teatrında quruluş verdiyi "Aydın" tamaşasının böyük uğuru, fantastik əksədəsi rejissora qanad verdi, onun gələcək sənət sevincinə üz tutan sənət yolunda qüdrətli təkən dalğası oldu.

Teatr rejissorluğu sahəsində ilk inamlı, qətiyyətli addımlarını atan və bu əsərlə artıq teatr aləmində yaxşı tanınan, adı hörmətlə çəkilən Ağakəşi Kazımova sənət taleyinə ilk olaraq H.Ərəblinski adına Sumqayıt Dövlət Gənclər Teatrı çıxdı.

Teatra direktor təyin olunanda qarşısına bir-birindən çətin şərtlər qoyulmuşdu. Sözsüz ki, birinci yerdə uğurlu yaradıcılıq, repertuar zənginliyi və bununla da teatra tamaşaçı axını yaratmaq istəyi dururdu.

Onu direktor təyin edəndə, ilk növbədə ilin sonuna qədər bütün kəsirləri ləğv etməyi, tamaşaçı planını yerinə yetirməyi və teatru maddi sıxıntılardan qurtarmağı qarşısına bir şərt kimi qoymuşdular.

İlk vaxtlar özünün tərcümə etdiyi, sonra da quruluş verdiyi G.Xuqayevin "Elbrus evlənir" tamaşası, necə deyərlər, birdən-birə şəhəri silkələdi. Bu, indiyə qədər görünməmiş bir sevgi və teatra aramsız axın yaratdı, kollektivlə şəhər camaatı arasında bir məhəbbət körpüsünə çevrildi.

Nəcəf bəy Vəzirovun bir çox səhnələrdə uzun ömür yaşaması "Müsibət Fəxrədin" pyesinə Ağakəşi Kazımova quruluş verdiyi mo-

numental tamaşa həm onun, həm də teatrın yaradıcılıq taleyində, yüksəliş tarixində silinməz izlər qoymuşdu. Rejissor haqqında deyilən xoş sözləri, mətbuatda dərc edilən çoxsaylı resenziyaları, məqalələri necə unutmaya olar?

Bu tamaşa ilə bağlı yaddaşımda nə qədər xoş hadisələr, məqamlar var! Bu klassik əsər zaman-zaman Azərbaycanın bir çox teatrlarında tamaşaya qoyulmuş və həmişə də yüksək qiymətləndirilmişdir. Ağakəşi Kazımova yenidən bu pyesə müraciət etməsi bəlkə də haqlı olaraq ayrı-ayrı teatr bilicilərini təəccübləndirmişdi. Ancaq bunu hardasa etiraf etmək lazımdır ki, rejissorun əsərə öz baxışı, ideya istiqaməti var idi.

Tamaşaya qoyduğu əsərin sevincini yaşadığı günlərin birində Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının direktoru, yaxından tanıdığı, hörmətini həmişə uca tutduğu Əliheydər Ələkbərov onu yanına çağırıb:

- Ay cavan rejissor, - dedi, - siz bir vaxtlar bizim teatrın sayılıb-seçilən aktyoru olmusunuz. Sonra da Leninqradda bütün dünyada tanınan Tovstonoqovdan, eləcə də başqa sənət korifeylərindən dərs alıb, Kazanda böyük Cəfər Cabbarlının "Aydın" əsərinə diplom tamaşası kimi səhnə ömrü verib, aləmə səs salmışınız. Sumqayıtda quruluş verdiniz "Müsibət Fəxrəddin" tamaşası da qiymətdir!

Fəxrlə deyirəm ki, uzun illər bizim Dram Teatrının monumental tamaşaları ilə böyümüş, tərbiyə almış, insanların üzünü bu quruluş ilə özünü sarı döndərdiniz. Ürəkdən deyirəm ki, bu, çox gözəldir. Buna çox sevinirik. İstəyirik bizim teatra da bu sevincdən pay düşsün. Çox düşünüb-düşünəndən, məsləhətdən sonra sənə bir rejissor kimi əsər tapşırmağı qararlaşdırıq.

Əliheydər Ələkbərovun dediyi şirin sözlər, qanadlı tərifi ilk dəqiqələrdən ürəyini tərptəmişdi. Gənc rejissor həyəcan və sevincini boğa bilməyərək tələsik soruşmuşdu:

- Mənə hansı pyesi tapşırmaq istəyirsiniz?

Teatrın direktoru da gül-lə-gülə:

- Əgər könlün istəyirsə, həm də quruluş verməyə özündə qüdrət, cəsarət taparsan, - demişdi, - elə günü səhərdən böyük gür-cü yazıçısı Nodar Dumbadzenin "Darıxma, ana!" pyesinin məşqlərinə başlaya bilərsən. Özün yaxşı bilir-sən ki, əsər bütün respublikaların paytaxtlarında, eləcə də böyük şəhərlərin teatrlarında anlaşıqla, tamaşaçıları salamlaya-salamlaya gedir. Bir az gecikən kimi olsaq da, inanıram ki, Leninqrad Teatr məktəbinin yetişdirməsi olan bir rejissor kimi, ürəyimdən tikan çıxaracaqsınız.

Axırda direktor fikirlifikirlilik gözünü gənc həmkarının gözündən çəkmədən:

- Əzizim, elə bilirəm ki, bu çox çətin, məsuliyyətli təklif olsa da, ürəyindən xəbər verəcək, - demişdi.

- Əliheydər müəllim, əlbəttə ki, elədir! - deyə o da sevincini gizlətməmişdi.

Həmin günlərin birində bütün fikir və duyğuları "Darıxma, ana!" pyesi ilə bağlı olan rejissor dəniz qırağında gəzişərkən bir dəstə yazıçı ilə üz-üzə gəldi. Onu ilk salamlayan Mirzə İbrahimov oldu. Yazıçı Ağakəşi Kazımova neçə il qabaq Moskvada dostlaşmış, doğmalaşmışdı. Mirzə müəllim Kazanda onun "Aydın"ı necə uğurla tamaşaya qoyduğunu, bu baredə ölkə qəzetlərində oxuduğu məqalələri xüsusi qeyd elədi. Sözərarası onun indiki iş-gücünə ilə maraqla-

nanda Ağakəşi Kazımova fərəhlə:

- Mirzə müəllim, Azdrada Nodar Dumbadzenin "Darıxma, ana!"sına quruluş verməliyəm, - dedi.

Bu, xoş xəbər olsa da, yazıçıyı düşündürdü. O, gözlerini qıyıb:

- Əzizim, indi vaxtdır ki, sən rejissor kimi özünü göstərməlisən, - dedi. - Yaxşı olardı ki, hələlik sənə milli dramaturgiyamızdan bir əsər seçib verəydilər. Sən də özünü bir daha təsdiq edəydin, rejissor imzanı tanınaydı.

Yazıçının sözü hardasa onun ürəyinə xal salan kimi oldu. Elə o andaca üzünün ifadəsi dəyişdi, elə dəyişdi ki, bu, yazıçının gözündən qaçmadı. Ustad sənətkar əlini gənc rejissorun çiyinə qoyaraq:

Ağakəşi, oğul, səni ruhdan salmaq istəmirəm, - dedi. - "Darıxma, ana" yaxşı əsərdir. Çox rejissorlar buna yaxşı quruluş verib. İstəmirəm ki, sən kimisə təkrar eləyəsən. İstəyirəm ki, öz sözün, öz səsin ola. Ona görə də deyirəm ki, gərək sən bəri başdan öz dramaturgiyamıza müraciət edəydin. Onda daha inamlı söz deyərdin, sənə daha çox inanardılar.

Neçə vaxt idi ik, yazıçı ilə olan bu atüstü söhbətin təsirindən çıxıb bilmirdi.

Az sonra isə başqa bir sənətkarın - SSRİ xalq artisti Hökümə Qurbanovanın da: — Hələ rejissor kimi təzə işə başlayırsan, gərək ilk olaraq tərcümə əsəri götürməyəydin, - deməsi onu çox məyus eləmişdi.

Artıq rollar bölünüb, məşqlər başlanmışdı. Rejissor arada Tbilisidə gedərək müəlliflə görüşmüş, onun arzusu ilə SSRİ xalq rəssamı, SSRİ Dövlət Mükafatı laureatı Dmitri Tavdzenin böyük həvəslə quruluşçu rəssam olmağa razılığını almışdı. Tamaşaya bir-birindən istedadlı, təcrübəli gözəl aktyorlar seçilmişdi. İsmayıl Osmanlı, Məmmədza Şeyxzamanoğlu, Ətəyə Əliyeva, Mirvari Novruzova, Muxtar Avşarov tamaşanın sütunları idilər.

Ancaq ən böyük ağırlıq gənc Fuad Poladovun və qocaman səhnə ustası Möhsün Sənaninin çiyinlərinə düşürdü. Onlar əsas qəhrəmanların - həyatda ilk addımlarını atan Avtandilin və dünya görmüş, müdrik Vano dayının obrazlarını yaratmalıydılar.

Digər rollarda Səfura İbrahimova, Eldəniz Zeynalov, Rafiq Əzimov və başqaları çıxış edirdilər. Hamısı da ürəklə oynayırdı. Gərgin məşqlər, aktyorların axtarışları və inamlı işi rejissora qanad verirdi.

Ulu öndərimiz, keçmiş Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Heydər Əliyev başda olmaqla büro üzvlərinin tamaşaya baxması, onu yüksək qiymətləndirməsi, təqdir etməsi respublikanın teatr həyatında parlaq, unudulmaz bir hadisəyə çevrildi.

Bir gün Ağakəşi Kazımova sevinclə zəng elədi ki, Nodar Dumbadze Bakıdadır. Gürcüstan Yazıçılar İttifaqının birinci katibi də onunla gəlib. Səhər axşam Nazirlər Sovetinin sədr müavini Kamran Hüseynovla tamaşaya baxacaqlar. Birinci katib tənzimləyicidir, "Darıxma, ana!" haqqında geniş yazmaq fikri var. İstəyirəm sən də orada olasan, eşidəsən deyilənləri. - Arada sözü mənə də qatdı. - İstəyirəm ki, lazım gələrsə rejissora arxa olasan, onu müdafiə edəsən.

Mən də söz altı qalmadım:

- "Darıxma, ana!"ya heç bir adam lazım deyil. Tamaşa özü özünün arxasında möhkəm durub. Heç kəsə ehtiyac yoxdur.

- Qardaş, sən quşu lap gözündən vurdun ki, - deyə ürəkəmə gəldi.

Tamaşa sona çatanda zal ayağa qalxıb səhnədəkiləri ürəkdən alqışladı. No-

dar Dumbadze gözünü səhnədən çəkmədən bu sevgini, hərarəti görür və sevincdən həyəcanını boğa bilmirdi. Üzünü lojada bizimlə bir yerdə olan rejissora tutub:

Xoşbəxtəm ki, bu gözəl tamaşaya baxdım, - dedi. - Azərbaycan teatru maraqlı, cəlbedici tamaşa yaratmışdır. Mən bütün yaradıcı kollektivə, xüsusən baş rolların ifaçıları gənc aktyor Fuad Poladova və xalq artisti Möhsün Sənaniyə ürəkdən minnətdaram. Bir çox teatrlarda "Darıxma, ana!"nın sevincini dönə-dönə yaşamışam. Bu gün isə qanadlı quşa dönmüşəm, fərəhimdən uçmaq istəyirəm.

Nodar Dumbadze çox həyəcanlı idi. O, rejissoru da ürəkdən təbrik etdi.

1973-cü ildə o, Azərbaycan Akademik Milli Dram Teatrında dramaturq İlyas Əfəndiyevin "Qərribə oğlan" pyesinə musiqi janrında qanad verdi.

O, düz on illik fasilədən sonra İlyas Əfəndiyevin başqa pyesinə - "Büllür sarayda" əsərinə heyranedicə bir quruluş verdi. Bu, teatr aləmində Ağakəşi Kazımova sənətkar kimi yeni sözü, obrazlı desək, poetik nəğməsi idi.

O, Sumqayıtdan sonra Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrında, Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçıları Teatrında uzun illər baş rejissor olmuş və demək olar ki, respublikanın üzde olan bütün teatrlarında saysız-hesabsız səhnə əsərlərinə ömür vermişdir.

Biz Ağakəşi Kazımova adını Akademik Milli Dram, Dövlət Opera və Balet, Naxçıvan Dövlət Dram, eləcə də C.Cabbarlı adına İrəvan Azərbaycan Dövlət Dram teatrlarının afişalarında çox görmüş və bundan dost sevinci duymuşuq.

O, Opera və Balet Teatrında da istedadını sınamışdır. Şərqdə ilk qadın opera bəstəkari Şəfiqə Axundovanı və "Gəlin qayası" əsərinin müəllifi, xalq yazıçısı Süleyman Rəhimovunu nə qədər sevindirmişdir. Bu əsər iki sənətkarın - Nəzakət Məmmədovanın və Baba Mirzəyevin taleyinə işiq salmışdır.

O, barmaqla sayılacaq sənətkarlarımızdandır ki, öz sənətlə Vətənimizdən uzaqlarda da tamaşaçıları sevindirmişdir.

Köln və Düsseldorf Almaniyası Türk Dövlət Teatrında Ü.Hacıbəylinin "Arşın mal alan" və xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin "İkinci səs" əsərlərinə ilhamla quruluş verməsi, uzaq ölkədə tamaşaçıların alqışını qazanması yaddan çıxarmı?

Mən televiziya işlədiyim illərdə o, bizim "Ədəbiyyat" Baş redaksiyası ilə sıx əməkdaşlıq edirdi. Bu qarşılıqlı hörmət və inamın yadigarı kimi "Şübhə", "Şirvan gözəli", "Bir ailədə", "Ucalmaq istəsən", "Bəxtsiz cavan", "Solğun çiçəklər", "Üç gül" və bir sıra başqa tamaşaların adını çəke bilərdim.

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin professoru Ağakəşi Kazımova öz 80 yaşının əlini həyat və yaradıcılıq sevincinə, arzularına sığdırıb. Biz sənət dostumuza qəlbimizin gur səsilə deyirik: Yaşa, yarat, yaşa, hörmətli Ağakəşi müəllim, əziz professor!

Nəhid HACIZADƏ, yazıçı.